

Sobre l'observació de nadons

Revista Catalana de Psicoanàlisi, Vol. XXIX/1

Carme Miranda i Pallarès¹
Barcelona

L'article tracta de l'observació de nadons segons el mètode d'Esther Bick i de la seva importància tant per comprendre la seva evolució i l'establiment de les primeres relacions d'objecte, com per a l'adquisició per part de l'observador de l'actitud analítica i el setting intern. Fa referència a Freud, Klein i Bion, en relació a l'observació durant el procés terapèutic i també a la importància de l'activitat de les neurones mirall, que ens permeten fer pròpies les emocions i accions de l'altre, facilitant-nos-en la comprensió. Aporta alguns exemples d'observacions i finalitza amb una síntesi de la metodologia.

Paraules clau: Esther Bick, observació directa, comunicació, joc, neurones mirall, identificació i empatia

Introducció

Encara cal parlar de l'observació de nadons?

Podem pensar que ja sabem molt dels nadons, de les seves relacions i evolució durant el primer any de vida, des que el 1948 Esther Bick va incloure el seu mètode en el programa de formació per als psicoterapeutes de nens i adolescents de la Clínica Tavistock de Londres i també des que ho han fet moltes Societats psicoanalítiques per a la formació dels seus candidats. Fa

1. Psicoanalista d'adults, nens i adolescents. Membre didàctica de la SEP-IPA.
E-mail: cmirandap@gmail.com

més de 60 anys que estem observant els bebès de manera sistemàtica; per tant, en tenim molta experiència. Cal seguir fent-ho?

L'observació de nadons de què parlem és una *observació directa* que té lloc dins el medi natural, la família; però, la família d'avui és la mateixa de fa 60 anys? Com es relacionen amb els nadons les mares, els pares, els avis del 2011? Què senten les mares? Atenem els nadons d'avui de la mateixa manera com ho feien els nostres avis? Quant de temps els dedica la societat d'avui?

L'observació de nadons no pretén fer un estudi sociològic, però és evident que l'observador avui es troba en una societat on el concepte de família ha sofert un gran canvi en relació a les dècades passades i el model tradicional ja no és l'únic.

Em sembla que només per observar les primeres relacions dels nadons en la societat actual, l'observació segueix essent necessària. Però també ho és en la formació dels psicoterapeutes, perquè la seva experiència permet a l'observador l'adquisició de l'actitud analítica i el *setting* intern. Crec, per tant, que l'observació de nadons esdevé una experiència important per a la formació dels psicoterapeutes, encara que en el futur els seus pacients siguin adults, perquè tots seguim sempre portant dins el nen que varem ser.

Què vol dir observar?

El diccionari de la Llengua Catalana defineix observar com "*mirar amb una atenció seguida*" i dóna com a exemples "*Observar els passos d'algú. Observar els moviments de l'enemic. Observar els estels amb un telescopi*". Trobo significatiu veure que el diccionari inclou de manera tàcita en els exemples la distància de l'observador vers l'objecte, anant de la proximitat a la llunyania i introduint en el darrer exemple instruments mecànics al servei de l'observació.

Observar, doncs, és mirar amb una *atenció seguida*, no és mirar de qualsevol manera. *Atenció*, diu el diccionari, *és l'acció de fixar el pensament en alguna cosa, d'aplicar-hi l'enteniment*.

Observar, porta a comprendre i comprendre és una paraula complexa que en la primera accepció significa *contenir en si alguna cosa, formar part d'un tot* i la segona s'entén com *copsar, entendre, capir*.

Franco Scotti ens diu que "*partim de l'observació entesa com una de les modalitats de la presència humana en una situació que interessa i que volem conquerir per al nostre coneixement*" (2002, p. 316). *Observem per comprendre*. Resumint, diu (p. 319):

La primera forma en què es presenta la comprensió està al servei de

percebre el canvi, la segona és el reconeixement de l'activitat mental de l'altre, la tercera és l'assumpció d'un element unificant d'aquesta activitat. L'accés a aquesta diversa forma de comprensió és possible en tant que l'atenció no ve posada solament sobre la comunicació verbal, sinó sobre tota forma de comunicació; es realitza una escolta particular amb tot l'organisme de l'observador, fins i tot a aquelles circumstàncies que sembla que no aportin cap comunicació. És propi del silenci, millor dit del buit, que enviïn missatges inesperats i particularment significatius. Finalment hem de concloure que no pot existir una presència humana que no sigui comunicativa. En relació a l'observació la comprensió es caracteritza abans que per rebre algun detall concret, per rebre i acceptar l'activitat mental d'una persona. Comprendre és el requisit (modalitat) fonamental de la rebuda conscient d'una manifestació d'un ésser humà, és a dir, d'un ésser que pertany a la nostra espècie.

Es poden donar diferents tipus d'observació segons l'objecte observat i la metodologia emprada. L'observació de nadons és una *observació directa*, que podem definir com aquella que s'aplica a una situació o a una realitat complexa, que no pot ser prèviament simplificada sense córrer el risc de descuidar o perdre aspectes substancials d'ella mateixa. Abordaré els seus fonaments teòrics i el seu origen des de la perspectiva de la teoria psicoanalítica.

Per observar cal mirar amb atenció a fi de capir el sentit, la raó d'alguna cosa, i per fer-ho cal establir la distància suficient per *copsar allò que observem sense confondre'ns* amb la situació observada. A vegades el subjecte de l'observació pot portar-nos a ser englobats, absorbits de tal manera que acabem formant-ne part, implicant-nos-hi, no podent guardar la distància suficient per dirigir la nostra atenció i aplicar l'enteniment a *comprendre, copsar, entendre*. Aquest és un dels perills en què pot trobar-se l'observador i en què, en el cas de l'observació de nadons, per la mateixa naturalesa de la cosa, és fàcil caure. Com podem no intervenir davant el plor d'un bebè? O resistir-nos a la temptació d'aconsellar la mare quan estem "segurs" que s'equivoca? Aquestes o altres situacions ens desvetllen ansietat i sabem que l'ansietat incita a l'acció.

Som curiosos?

Ens mou a observar la curiositat, l'impuls epistemofílic que és el que porta a l'aprenentatge. Podria semblar que observar és una activitat passiva on no cal fer res, sols mirar; tots sabem mirar i podem creure que no cal aprendre'n. Es pot mirar de manera passiva, però observar ho fem activament. Es diu fins i tot que algú "mirava sense veure" per remarcar que mira però no veu. No diríem mai en canvi que observa sense veure.

Observar implica “*mirar de nou*” i per veure, tolerar *no saber*. Tal vegada no caldria remarcar-ho, perquè sempre mirem de nou, ja que mai no veiem la mateixa cosa. L'objecte canvia i nosaltres també, en el sentit que mai no ens banyem en el mateix riu ni tornem a la mateixa ciutat, ni tampoc som els mateixos que ens hi banyàvem ni els que en vàrem marxar. Però aquest mirar de nou va més enllà, es tracta de saber mirar amb ulls nous, sense prejudicis, sense teories, sense esperar trobar el que ja coneixem. Es tracta de mirar *amb una atenció seguida* per poder veure què hi ha de desconegut perquè no ho havíem vist abans.

Quan realitzem alguna acció, des de la més banal com agafar un got o aixecar un peu, fins a les més complicades com tornar una pilota en el tennis o el cirurgià en una intervenció quirúrgica, es mobilitzen unes neurones a l'àrea premotora del cervell; són les anomenades “neurones mirall” (1996).

L'equip de Giacomo Rizzolatti (de la Universitat de Parma), estudiant el cervell d'uns micos va observar que un grup de neurones “s'encenen”, no tan sols quan els micos feien alguna activitat, sinó també quan “observaven” l'activitat d'un altre. En un principi es va pensar que es tractava tan sols d'un sistema d'imitació, però més tard van veure, a través de diferents treballs, que anava més enllà de la neurofisiologia. El sistema de neurones mirall permet fer pròpies les accions i emocions de l'altre, fer que et posis en el lloc de l'altre. No tan sols a nivell superficial, sinó que et permet entendre què pensa (funció de rêverie de la mare, per exemple).

I encara més, s'ha observat que les neurones mirall s'activen també quan el subjecte té una representació mental d'una acció sense que l'estigui veient. L'observació de la vida quotidiana ha incorporat de manera inconscient aquest descobriment, quan es diu d'algú que t'endevina el pensament, per exemple, o d'una parella que s'entén tan sols mirant-se.

Diu Rizzolatti (2006) que la base del comportament social resideix en la capacitat d'empatia i d'imaginar què està pensant l'altre, i que les neurones mirall demostren que l'home és un ser social per naturalesa.

Mario Iacoboni (febrer 2005) i els seus companys han utilitzat la ressonància magnètica funcional (fMRI) per mostrar que el sistema neuronal de mirall rastreja també les intencions de l'altre: Quines són les seves intencions? Ve en so de pau o de guerra?

El descobriment de les neurones mirall ens va permetre, doncs, explicar científicament l'extraordinària capacitat humana per comprendre què fan i senten els altres, d'entendre les seves intencions i permetre'ns reaccionar de manera adequada.

En interactuar amb els altres utilitzem el cos, els gests, les expressions, les postures corporals per comunicar les nostres intencions i els nostres

sentiments; és per això que en l'observació, com deia Scotti, la *comprensió és possible en tant que l'atenció no ve posada solament sobre la comunicació verbal, sinó sobre tota forma de comunicació.*

Es creu que les neurones mirall augmenten la capacitat d'un individu d'entendre els comportaments dels altres, una habilitat important en les espècies socials com els humans: són les que permeten establir un pont entre nosaltres i els altres i fer possible el desenvolupament de la cultura i de la societat, i també les que expliquen la imitació i l'empatia. La capacitat de comprendre les intencions associades amb les accions dels altres és un component fonamental de la conducta social, i el seu dèficit s'associa amb l'aïllament social i malalties mentals, per exemple l'autisme, on ens trobaríem amb un dèficit en el desenvolupament o funcionament de les neurones mirall.

És per tot això que l'observació de nadons commou l'observador en oferir-li una experiència de vida i tan sols ell ens pot donar notícia dels sentiments, la intenció del gest i el clima emocional de la situació.

L'observació de nadons

És una observació directa, o sigui, que té lloc en presència de l'objecte observat. Partint de la perspectiva psicoanalítica i dels seus inicis em referiré al mètode de l'*Infant Observation* d'Esther Bick, que és l'emprat per nosaltres.

Encara que Freud no ens en va parlar de manera específica, llegint els seus historials clínics podem veure com forma part del "mètode per a la investigació dels processos mentals" i pel qual es fa palès com l'observació el va portar a una nova comprensió. M'estic referint al seu treball del "nen i l'arrossegador" a *Mes enllà del principi del plaer* (1920).

Freud, observant un nen de 18 mesos amb qui va conviure unes setmanes, va veure com desenvolupava un joc repetitiu que consistia a llançar lluny la joguina fins fer-la desaparèixer de la seva vista mentre deia "0-0-0" que en interpretació posterior de Freud i de la mare del nen volia dir *fort* - se'n va anar, fora, lluny - per fer-la tornar a aparèixer tot seguit estirant del cordill, dient *da*, aquí. Freud diu que s'adona que el nen no feia altre ús de la joguina que jugar que se n'anava. El mateix nen feia un altre joc que consistia a posar-se davant d'un mirall contemplant la seva imatge..., se'n separava després de manera que la feia desaparèixer, per tornar-la a fer aparèixer en apropar-s'hi de nou.

L'anàlisi de la situació observada va aportar una comprensió nova a Freud: va entendre que el joc, per al nen, no tenia només una finalitat lúdica, sinó que en jugar repetia situacions que li resultaven doloroses; el nen estava elaborant a través del joc una situació traumàtica, en aquest cas la separació

de la mare. Comprovava jugant que la separació no era la mort, la desaparició per sempre, sinó que l'objecte podia tornar, tant si es tractava del carretó com de la seva imatge al mirall, i la comprensió que l'elaboració proporcionava li feia la separació més tolerable.

Melanie Klein va remarcar, també, la importància de l'observació com a pas previ per a l'elaboració de la interpretació-explicació que en el tractament se li donarà al pacient. De fet sempre interpretem i per fer-ho no ens basem en l'objecte aïllat, sinó dins d'un context. Klein insisteix repetidament en la necessitat d'observar bé la situació abans d'interpretar-la als pacients, ja es tracti del joc (en el cas dels nens), de les comunicacions verbals i no verbals, del silenci, etc. Fruit de la seva observació va ser la descripció i teorització de la Identificació Projectiva (I.P.), entenent-la com un mecanisme psicològic pel qual, en la seva fantasia, el subjecte introdueix dins d'un altre, l'objecte, parts o la totalitat de la seva pròpia persona, amb la finalitat de controlar-lo, posseir-lo i atacar-lo. La persona que rep aquest tipus d'identificació se sent afectada per ella, en major o menor grau segons la pròpia capacitat psicològica per a fer-hi front. La I.P. és sempre pertorbadora per a qui la rep perquè promou l'acció com a resposta i inhibeix el pensament. Per aquesta raó, Klein la considerava un entrebanc en la relació terapèutica, ja que dificultava l'observació del pacient.

Bion, amb un desenvolupament de la teoria i amb el fruit de les seves pròpies observacions, va copsar que les I.P. del pacient no eren només evacuatives i pertorbadores per a l'analista, sinó que també eren comunicatives.

La I.P. és una manera normal de comunicació mental que es dona en ambdues direccions, pacient-terapeuta i terapeuta-pacient, una manera normal de comunicar-se en qualsevol relació humana i ho és també del nen amb la mare, de l'observat amb l'observador.

No és que Bion hagi teoritzat sobre l'observació com ho han fet Scotti i el Gruppo di Perugia, entre d'altres, però les seves observacions de les situacions clíniques, ja sigui amb el pacient individual o amb el grup, l'han conduït a teoritzacions que han comportat una major comprensió del funcionament mental i del desenvolupament de la tècnica.

L'anada als Estats Units el 1968, on va estar-hi 11 anys, va permetre a Wilfred Bion (1897-1979) alliberar el seu pensament i no estar sotmès a les pressions del grup psicoanalític. La institució sovint sotmet i no permet la creativitat i l'originalitat. Les institucions, com les persones, es resisteixen al canvi i tracten de mantenir les coses com estan o "canviar" perquè res no canviï, evitant un veritable canvi que, en paraules de Bion, podríem dir que podria ser viscut com *un canvi catastròfic*.

En el seu llibre *Attention and Interpretation* (1970), parla de la dificultat

d'observar, avaluar, interpretar i comunicar de manera adequada les experiències emocionals que no són sensorials: l'angoixa, la por, l'amor, l'odi, etc., que són sentiments que capta l'observador i que en certa mesura també experimenta; no hi accedeix pels sentits, perquè no es poden veure ni tocar físicament, però les sent i sap que existeixen. Bion utilitza el terme intuir, per referir-se al contacte amb la realitat psíquica a la qual fan referència aquests sentiments. ¿Podem pensar que aquesta intuïció que descriu Bion té com a suport biològic les neurones mirall i la seva capacitat, entre d'altres, de rastrejar les intencions de l'altre, com ha descrit posteriorment Mario Iacoboni?

Pel que fa referència a l'observació, mostra en la teorització sobre el funcionament del Grup com l'observació directa, l'anàlisi dels fets i l'experiència que li proporcionen li van permetre anar transformant i avançant en el coneixement de la realitat interna i externa i de les relacions interpersonals i grupals.

A començaments de 1948, el comitè professional de la Tavistock Clinic li va demanar que organitzés grups terapèutics utilitzant la seva pròpia tècnica. És el mateix any que comença a utilitzar-se l'observació de nadons per a la formació de psicoterapeutes amb la metodologia d'Esther Bick.

Esther Bick era una analista membre de la Societat Britànica que va deixar poca obra escrita, però la seva influència en la psicoanàlisi ha estat gran. Va néixer a Prsemysl, Polònia, el 4 de juliol de 1902 en el si d'una família jueva i va morir a Londres el 1983. Els seus primers anys de vida van estar marcats per la pobresa, la separació reiterada i una lluita constant per l'educació, en uns anys, al voltant de la Primera Guerra Mundial, que a Polònia eren molt difícils tant políticament com social.

Davant de la impossibilitat de cursar els estudis en el seu país, degut a les restriccions que patien els jueus en aquella època, va anar a Viena, on pogué entrar a la Universitat (1924) i treballar al costat de Charlotte Buhler (1893-1974) amb qui, entre altres coses, va dur a terme l'experiència de l'observació, cosa que va produir en ella un interès creixent pels lactants. Va ser durant aquest període de formació a Viena quan es va desvetllar el seu interès per la psicoanàlisi i van començar a establir-se els fonaments del seu treball posterior, perfilant i polint una metodologia per a l'observació objectiva dels infants. Aprofundint en aquest camp, va elaborar un mètode d'observació que permetés, amb la seva experiència, tenir en compte la subjectivitat i els aspectes emocionals de l'entorn del nen.

El 1936 va obtenir el seu PhD amb una tesi titulada *Construcció grupal en el segon any de vida: un estudi sobre l'observació de la conducta de nens en institució*. Aquest mateix any es va casar amb Philipp Bick i el 1938, amb motiu de la unió política d'Àustria i Alemanya sota el règim Nazi, va escapar amb el seu marit a Suïssa. Sembla que la parella va separar-se i que ella va

viatjar sola a Anglaterra.

A instàncies de John Bolwby, desenvolupà el mètode d'observació de nadons que anava dirigit a la formació dels futurs psicoterapeutes de nens i que ha esdevingut útil, tant per a la formació dels analistes d'infants i adolescents com d'adults.

Amb el seu mètode, Esther Bick ens encoratja a observar i escoltar els infants durant els seus primers desenvolupaments, focalitzant i aprofundint l'anàlisi en la capacitat d'atenció i la transformació psíquica. L'observació directa de la relació mare-nen ens permet observar allò que és difícil, ja que el nen no és una unitat mental autònoma, sinó que s'integra amb la mare; per tant, sense la mare, o qui en faci les funcions, el nen no pot ser observat vertaderament. Per això el treball del Mrs Bick i d'Anna Freud, sobre l'observació de la interacció mare-nen, va constituir un avanç important per a la comprensió dels infants, de la seva evolució i de la seva educació.

Es considera també que la formació i experiència que proporciona l'observació directa esdevé no tan sols necessària per a la formació de psicoterapeutes infantils, sinó que també és un pas obligat per a tota recerca humana.

El pensament d'Esther Bick ha influït i és referent habitual del pensament psicoanalític post-kleinian. És pel seu treball pioner en el desenvolupament de la psicoteràpia de nens, pel que ha estat més coneguda i reconeguda, i l'observació de bebès actualment és inclosa en els programes de formació de psicoanalistes de diferents Societats d'Europa, Amèrica i diferents països d'altres continents.

És que els nadons fan alguna cosa?

En una primera observació el pare del bebè li va preguntar a l'observador, després d'estar una estona al seu costat mentre el nen dormia: *Què observes? És que els nadons fan alguna cosa, si ni tan sols hi veuen, oi?* No veuen, no miren, no parlen, no senten.... sols dormen.

Observem *el nadó*, el seu desenvolupament i les seves relacions, és a dir, com s'estableix el vincle amb els pares. Com diuen Brazelton i Cramer (1990), "el vincle amb el nounat per part dels pares es construeix sobre relacions prèvies amb un fill imaginari i amb el fetus imaginari que ha format part del món dels pares durant 9 mesos".

L'observem acabat de néixer o de pocs dies, com es relaciona i interacciona amb la mare, sobretot, amb el pare i amb les persones que formen el seu nou món. Un nadó que acaba d'estrenar-se a respirar, a mirar, olorar i escoltar per primera vegada totes les novetats que l'envolten i desperten els

seus sentits. Sabem però que la seva història no comença ara, que la relació amb la mare ha començat ja dins el claustre matern, on ha començat una vida més o menys plàcida, vida que porta dins quan obre els ulls al nou món.

Aquest nou món influirà de manera determinant en el seu comportament, perquè encara que les hormones sexuals intervinguin en el desenvolupament dels genitals externs i potser també en el del cervell, és la interacció dels factors biològics i ambientals la que determinarà la conducta. Aquesta és una de les raons per les quals cada nadó, cada ésser humà, és únic i irrepetible, de la mateixa manera que també ho serà cada observació.

Fins no fa gaires anys es creia que els nadons no hi veien, no sentien; als nostres avis/es o potser besàvies, els tenien a les fosques els primers dies o setmanes. Avui sabem que no és així. A part dels moviments reflexos que ja són presents en el fetus, tals com el tònic del coll, el dels passos, el de gatejar, etc., el nounat té ja prou desenvolupats els sentits. La vista i l'oïda són molt importants en el procés de vinculació. El nounat és capaç d'observar el rostre humà des del mateix moment del naixement, l'atrauen els ulls lluents de la cara i la boca, i el pot seguir amb la mirada d'un costat a l'altre i de dalt a baix, sempre que se li presenti a una distància d'uns 30 centímetres. S'ha observat que els nounats mostren ja una preferència per la veu humana i que mostren una clara preferència per la veu femenina. Sembla que ja tenen l'olfacte molt desenvolupat i que un nadó de dos dies ja és capaç de distingir el protector del pit de la mare dels d'altres mares.

Els pares

El vincle amb el nadó s'ha començat a construir abans del part, moltes vegades fins i tot abans de l'embaràs, i és influït, en la major part del casos, per la pròpia experiència de la infància. Tant el nen com la nena s'han identificat en un primer moment amb la mare, qui ha estat percebuda com un ésser poderós que els gratificava i tenia cura d'ells. El nen comença també a identificar-se amb el pare.

És des d'una identificació equilibrada amb ambdós pares i les seves funcions que el nen adult adquireix la capacitat d'identificar-se amb l'embaràs de la dona i pot col·laborar en la criança dels fills. Quan no s'ha aconseguit aquest equilibri i no es pot renunciar a ser com la mare i tenir fills com ella, l'home enveja la maternitat de la dona, rivalitza amb ella i no accepta quedar exclòs d'aquest procés. És en aquests casos que tenen lloc les infidelitats, les ruptures, els abandons, el desentendre's de l'embaràs, del part i del nadó que arriba.

L'enveja per la maternitat ha estat dramatitzada en certes tribus primitives (els vacceus, per exemple), on els homes actuaven els símptomes de l'embaràs i del part, mentre les dones parien en un racó. Es justificava,

racionalitzava, l'actuació adduint que així defensaven i protegien el nounat dels atacs dels mals esperits, que d'aquesta manera eren burlats.

El desig dels nens de ser com la mare i tenir un fill del pare ja va ser descrit per Freud en el cas del petit Hans, un nen de 5 anys de qui Freud va supervisar el tractament dut a terme pel seu propi pare.

Totes les nenes s'han identificat d'alguna manera amb la mare i amb la mare que ha tingut cura d'elles. Han volgut ser com ella i també ella, i aprenen a ser-ho imitant i identificant-s'hi a la vegada que es van fent més autònomes.

Vaig veure la Clara, una nena de dos anys que esperava una germaneta. La mare, embarassada de set mesos, caminava tirant-se enrere, traient la panxa i amb el dors de les mans recolzades a la regió lumbar. La nena caminava unes passes davant adoptant la mateixa postura que la seva mare.

La identificació amb la mare amorosa i protectora ajuda també els nens a protegir el nou germà dels atacs de gelosia. La Marta era una nena de 2 anys i mig, que esperava el naixement d'un nou germà. L'observadora va trobar-se amb els pares per concertar l'observació en un centre cívic on havia estat citada. En el centre hi havia diferents pares amb nens petits que jugaven. La Marta perseguia un nen de dos anys apuntant-lo a la panxa amb els dits com si fos una pistola i fent sorolls de trets. El petit estava terroritzat i va córrer a refugiar-se amb la mare, abraçant-se a les seves cames i comprimint-se contra el seu ventre com si volgués tornar a ficar-se dins i retrobar el refugi segur. D'aquesta manera la Marta lluitava contra la gelosia pel nou germà i atacava simbòlicament el ventre de la mare.

El joc com a element d'aprenentatge, identificació i relació

És una activitat que l'ésser humà practica (i no sols l'ésser humà: qui no ha vist també jugar uns cadells, per exemple?) al llarg de tota la seva vida i m'atreviria a afegir que ja ha començat dins del claustre matern. Alessandra Piontelli (2002) ens explica com ha observat a través de les ecografies el fetus gronxant-se i també llepant el cordó umbilical, i en el cas d'uns bessons, com un buscava l'altre i el tocava: podem considerar com un inici de joc aquestes accions? El joc és una activitat que genera plaer i que, d'entrada, no té altra finalitat; i que també comporta relació social, ja sigui amb un objecte real o amb el de la fantasia.

Johan Huizinga, pensador holandès autor de *Homo ludens* (1938), ens mostra en aquest assaig que la cultura neix d'un impuls lúdic. Totes les activitats i ocupacions, oficis, professions, les activitats quotidianes, menjar, dormir, etc., són tractades en el seu començament d'una forma lúdica a través del joc. Huizinga diu que en el joc hi ha tres elements essencials, la llibertat,

l'aïllament i la reglamentació, i es refereix a *la llibertat per actuar com vulgui, un bastó pot ser l'escombra de la bruixa o un cavall. L'infant s'aïlla, se situa en un temps i un espai concrets, diferenciats de la vida comuna. Hi ha una reglamentació que implica tensió i concentració, però també alegria, ja que ens situem en un temps que s'escapa de les normes quotidianes i comunes.*

Pensant en els nadons, posaria l'accent a considerar que el joc és una activitat voluntària que proporciona plaer, una activitat que evoluciona al llarg del temps en relació a les capacitats emocionals (mentals) i físiques del subjecte que el practica, on intervenen tots els sentits i també la motricitat de la qual és i/o se sent capaç.

En la primera observació d'en Jordi, un bebè de 14 dies, la mare li ha dit a l'observadora quan arriba que ha tractat d'esperar-la, però que el nen tenia massa gana i li ha donat un pit i que ara li donarà l'altre.

“Acaba de mamar i la mare el posa repenjat a l'espatlla perquè faci el rot. El fa tot seguit i amb un moviment la mare el posa sobre les seves cames (la mare és al llit), on el deixa relaxat mentre s'arregla el sostenidor. La mare li va dient coses afectuoses, se l'apropa a la cara i després el torna a deixar sobre les seves cames. El nen es gira cap enfora i la mare diu “busca la llum”, li acaricia suaument les galtes i tocant-li la barbeta el fa mirar cap a ella. A partir d'aquí comença un intercanvi de mirades, la mare diu “és un encant, mira”... posa la seva cara a la dreta del nen, després a l'esquerra i el bebè la busca”.

La mare ha observat que el nen cerca de manera activa. Tots els bebès busquen el pit de manera activa, això no és cap descobriment, però la mare ha observat que el bebè no sols cerca el pit, sinó que *també busca la llum* (l'habitació era en penombra) i també a ella. La mare mostra a l'observadora que no és un fet casual. Podem dir que la mare i el nen juguen? Que aquest és l'inici, la iniciació, la gènesi del joc d'amagar, que més tard serà quan el nen es posa o li posen un mocador a la cara: *On és en Jordi?* Podríem dir que la mare l'ensenya a jugar, però prefereixo dir que li ofereix un espai, uns elements i una experiència que li descobriran el joc com una activitat satisfactòria en tots els sentits.

Totes les nenes han jugat a nines, han tingut un bebè nin/a que han abraçat, acariciat, pegat, arrossegat i tornat a acariciar tendrament. La Núria, una nena de dos anys i mig a qui li havia arribat un nou germà, passejava el seu nin-bebè per tota la casa. A vegades el bressolava amorosament i li donava el pit; a vegades, quan la mare ho feia amb el germà, li cantava cançons perquè s'adormís i el tapava amorosa al seu llitet. No sempre era així; altres vegades l'agafava per una cama i l'arrossegava per terra dient que era molt dolent perquè no es volia banyar, o que s'havia fet molta caca i era molt brut i feia pudor: “quin fàstic fas”, li deia, mentre que a continuació podia fer-

lo dormir cantant-li la cançó de la son. Era així com la Núria manegava la seva gelosia, s'identificava amb la mare i tenia cura del bebè alhora que agredia el ninot, protegint d'aquesta manera el germà.

El joc neix de la relació del nen amb la mare mentre té cura d'ell (Stern, 1977, 1985). Quan la mare canvia el nadó, o està amb ell i li parla, gesticulant amb la cara, vocalitzant, movent les mans, i el nen li respon també amb el gest, els sons, el riure. S'estableix tot un joc d'intercanvis comunicatius i plaents, l'intercanvi d'identificacions projectives compartides per on passen els estats emocionals i afectius que en la direcció nen-mare són reconeguts per ella i transformats en quelcom comprensible, que satisfà les necessitats del nadó i el tranquil·litza.

Un exemple: En Pere és un bebè de dues setmanes que busca activament l'atenció de la mare, al començament amb el plor, quan la mare no és a l'abast de la seva mirada, encara que no és amb el plor declarat quan comença. La mare ho fa notar a l'observadora.

El parquet grinyola amb les petjades de la mare. El bebè se sobrealta i obre els ulls ben grossos, es mou inquiet i es va posant vermell, inicia el plor. Ve la mare.

M.- No plora de cop, sinó que primer fa sorollets.

O.- Si, tens raó.

La mare agafa el bebè en braços.

M.- Que tenies calor?

El torna a posar al cotxet sense tapar-lo. Sembla calmat. El bebè té els ulls oberts i està tranquil. Ens el mirem una estona. Després la mare diu que va a recollir la roba estesa i surt.

Al cap de poc en Pere torna a moure's inquiet i va fent ganyotes i es comença a posar vermell. Al cap de poc plora.

M.- Què et passa avui, Pere?

El bebè treu un glop de llet. La mare el neteja i l'agafa a coll.

M.- Que et feia mal la panxa?

S'asseu al sofà i es posa el bebè al braç dret, de manera que es veuen de cara.

M.- Així que tenies mal....

El bebè sembla molt despert i es mira la mare arrugant el front, mentre la mare va dient-li coses. El nadó comença a fer ganyotes divertides, la mare riu. En Pere "respon" posant boqueta de pinyó i la mare l'imita divertida i va imitant les diferents ganyotes. El bebè sembla molt tranquil.

El joc neix de la interacció amb la mare. Podem dir que la mare juga, juga al joc de les ganyotes i el malestar desapareix i *el bebè sembla molt tranquil*. El malestar ha desaparegut.

En una observació amb un nadó de dos mesos, la mare té el nen sobre el

vestidor, li va traient la roba mentre li parla. El bebè la mira fixament, la mare se n'adona i li diu:

M.- Què mires, patufet? Mires la mare que... se't menjarà tot!, exclama.

Mentre li diu això la mare l'acosta cap a la seva cara agafant-lo pels bracets i acostant la boca a la seva panxa li fa un petó sorollós. El nen belluga les cames i somriu. La mare repeteix l'acció diverses vegades i el nadó acaba rient sorollosament, bellugant les cames i tot el cos, anticipant l'acció, abans que la mare arribi a fer-li els petons a la panxa.

Estan jugant i el bebè frueix obertament amb l'activitat i aquesta era la seva finalitat, fruir junts tots dos, mare i nen.

El nadó

Al començament és generalment amb la mare amb qui segueix relacionant-se. Dic 'segueix' perquè la mare ha estat durant nou mesos en una relació continuada i intensa amb ell, sobretot a partir del quart-cinquè mes, quan el nadó comença a donar senyals de vida de manera inequívoca. Això si no tenim en compte que amb les ecografies fins i tot el pot veure.

La mare es relaciona biològicament i emocional amb el nadó que va creixent dins d'ella i es va establint una relació per ambdues parts. El fetus a través del cordó umbilical va rebent l'aliment de la mare, el bo i el no tan bo. Si la mare fuma, el fetus fuma, si la mare es droga, el fetus també. Recordem la síndrome d'abstinència dels nounats de mares heroïnòmanes, per exemple. Ell per la seva part es mou, dóna cops, guitzes, senyals inequívocs de la seva presència. No estic dient res que no sigui ben conegut.

Darrerament, també s'ha observat la influència de l'estrès de la mare en el fetus. Vivette Glover, en una entrevista que li feia E. Punset, transmesa per TVE el 4-X-2009, explicava que moltes investigacions demostraven que la manera de desenvolupar-se el fetus dins l'úter no depenia només de la seva alimentació, sinó també de l'estat emocional de la mare, i deia que les emocions experimentades per la mare durant l'embaràs afectarien el nen/a durant tota la vida.

Estudis amb animals han mostrat que l'estrès de la femella durant l'embaràs afecta a llarg termini el desenvolupament de les cries. Els resultats, publicats a la revista *Clinical Endocrinology* (vénen després d'una investigació independent sobre els animals), van mostrar també que els nivells alts d'estrès en la mare durant l'embaràs poden afectar el fetus, amb efectes potencialment nocius sobre el seu cervell i el seu desenvolupament, des de tan aviat com a les 17 setmanes de la concepció. L'estrès de la mare genera cortisol, una hormona que en un principi l'ajuda a fer front a la situació, però que, encara que la placenta sigui una barrera eficaç perquè el cortisol procedent de la mare no arribi al bebè, en la situació d'estrès

continuat se'n produeixen quantitats tan elevades que acaben travessant-la i afectant el seu desenvolupament cerebral.

Des de Freud, els psicoanalistes han remarcat la importància de l'ambient i de les primeres relacions en el desenvolupament del bebè. Avui els recents estudis de l'estrès certifiquen aquesta realitat i fan més evident la importància i necessitat d'una presència humana atenta, que doni recolzament a la mare des del primer moment de l'embaràs, ajudant així al bon creixement del futur fill.

Sóc conscient que la família tradicional formada per home i dona no és l'única en la nostra societat. Hi ha famílies monoparentals, de dones que decideixen seguir soles amb el seu embaràs, d'homes que decideixen adoptar sols per les circumstàncies que siguin, famílies homosexuals, famílies adoptives. Sigui el cas que sigui, continua essent necessari el suport i l'ajuda a la mare embarassada, per evitar-li un estrès continuat que afectaria en alguna mesura el desenvolupament del fetus.

La bona relació de la parella és sempre important per a la vida en comú, però durant l'embaràs i el primer temps després del part és també fonamental per al bon desenvolupament físic i mental tant del fetus com del nadó. En el cas de les parelles, cal tenir en compte que no sols el futur o recent pare necessita seguir sentint-se desitjat per la dona, també ella necessita sentir que no ha perdut atractiu per al seu company. Tots dos necessiten no sentir-se relegats ni sexualment ni emocional pel naixement del fill.

Com observem?

Tractem de fer-ho sense cap teoria ni idea preconcebuda, perquè una i altra no ens deixarien veure i per tant trobar què de nou i desconegut ens ofereix l'observació.

Un exemple d'això ens el brinda l'observació que es va presentar en un seminari, d'una nena que tenia quasi un mes de vida. Quan l'observadora arriba a la casa, la nena es troba al bressol, amb l'àvia paterna que li està cantant, fent sorolls amb la boca i gestos expressius amb la cara. La nena comença a protestar i l'àvia l'agafa, se la posa al braç de cara a ella, perquè la nena la miri mentre li segueix parlant. L'observadora, que està situada darrera de l'àvia, "sent" que la nena l'observa fixament durant mig minut i ens comenta, en el seminari, que es va sorprendre que la nena s'adonés que hi havia una altra persona i que fes com per conèixer-la, cosa que ella va sentir amb la mirada de la nena. L'àvia també ho percep i li diu a la nena quelcom referent a com *està mirant l'observadora*. Després la nena retorna l'atenció a l'àvia, que li diu:

- *Hola, XX, ja t'has despertat, parlem, parlem...*

En un moment donat l'àvia xiula i sembla que la petita imiti amb la seva boca

el gest de la boca de l'àvia. L'observadora se sorprèn i es pregunta si és possible que estigui imitant o si és un gest casual. A l'àvia li fa gràcia el gest de la nena i l'hi mostra a l'observadora, mentre segueix dient-li dolçament - Mira..., aquí, aquí, parlem... Sé que m'entens.

La setmana següent, en un moment donat, l'observadora li comenta a la mare que la nena l'havia mirat fixament en l'observació passada, com detectant la seva presència. L'àvia, que ho sent, diu a la mare: *"Això no pot ser, en aquesta edat no miren encara, hauria de ser molt avançada la teva filla"*. L'àvia, portada per la teoria que en aquesta edat els nens no hi veuen, havia oblidat que ella mateixa ho havia observat i mencionat. S'havia quedat amb la teoria i havia oblidat l'observació que ella mateixa havia fet, així com el seu propi comentari.

Els bebès senten i d'alguna manera perceben la presència des de molt aviat.

En Marc és un nadó de 10 dies. *"Està estirat al llit de matrimoni, adormit, amb la mare al costat. La germaneta de 3 anys puja sobre el llit, la mare l'atura perquè no el desperti, però la nena el toca i el nen comença a bellugar el cos i a fer gestos. La mare diu que ja l'ha despertat. El bebè fa un intent de girar el cap allà on ha sortit la veu de la mare, veig clarament que ja l'ha percebut. Gairebé imperceptible, però tinc la impressió que els seus sentits la hi porten"*, escriu l'observadora.

Quan i on observem

Observem el nadó des del naixement i en el seu medi natural, el marc familiar. Em sembla important i necessària l'observació de nadons en aquest moment, no tan sols perquè cada relació mare-nadó és nova i irrepetible, sinó també perquè ens trobem davant d'un nou concepte de família: avui ja es consideren nombroses quan hi ha tres fills, tenim famílies monoparentals o amb progenitors del mateix sexe. A l'escola, els nens amb pares separats comencen a trobar-se en el parvulari, i en els cursos superiors a vegades són més que aquells que continuen amb els dos progenitors a casa.

Parlant sobre què representava per als nens el fet que els pares se separessin a vegades essent ells molt petits, m'explicaven el comentari d'una nena de 6 anys referint-se a una companya de classe. *"La Rosa, pobreta, només té una casa"*. La Rosa tenia els pares junts, la nena del comentari tenia els pares separats des que era molt petita i per tant dues cases. La persona que m'ho deia opinava que avui dia, pel fet de ser tan corrent, no era tan traumàtic per als nens la separació dels pares, que fins i tot, com el cas d'aquesta nena, podien sentir-ho com un avantatge.

Canvien també les necessitats dels nadons? Com repercutiran aquests

canvis en el seu desenvolupament? Quina societat estem construint?

Com comentava abans, quan les lactàncies maternes sols duraven tres o quatre mesos, una mare em va explicar que el pediatra s'havia mostrat molt sorprès quan ella li va dir que volia prosseguir amb el pit, en parlar-li el metge de deixar-lo per donar biberons i començar amb els purés de cereals. El pediatra li va preguntat sorprès per què volia seguir lactant el seu fill més enllà dels tres mesos, "*si no ets una vaca*". La cita és literal. Va explicar-li que la immunitat que proporcionava la llet materna era sols durant els 3 primers mesos, i per tant després ja no calia seguir donant el pit.

És evident que el pediatra considerava el pit com un objecte parcial, la font de la llet que passats els 3 primers mesos es podia treure d'una altra font: el biberó. Aquella mare no havia sentit parlar de Melanie Klein, ni d'objectes parcials i totals, però sabia que volia donar-li el pit al seu fill fins que es pogués alimentar d'altres aliments i no li calgués la llet.

Han passat els anys i ara m'he trobat amb mares que em diuen: "Li donaré el pit fins que ell ho vulgui, ell ja ho deixarà quan estigui a punt". Aquestes mares parteixen del convenciment que el nen sap què necessita i fins quan. No vull dir que no pugui ser així, tan sols que cal observar-ho.

En el primer cas el pediatre preconitzava un deslletament molt precoç. En aquells moments es parlava de la lactància materna com ja he dit, com una mena d'esclavitud de la mare, que l'obligava a ser ella qui tingués cura del nadó i no podia fer res més. Vàrem fer algunes observacions en què després dels tres mesos la minyona o una cangur s'ocupava de l'alimentació del nadó i no sempre era perquè la mare finalitzés la seva baixa laboral.

També es deia que deslletant-lo abans el bebè "no s'assabentava de res", que no ho vivia amb tanta intensitat i se li evitava *el primer dol*, aquell que Joan Maragall descriu amb tot el seu dramatisme:

*Crida en la nit l'infant son primer dol
Perquè li han amagat la font de vida.
Arrenca un plor, en la nit, sense consol.
-¿Què has fet de la dolçor del teu pit, dida?*

En la burgesia de l'època la mare no sempre era qui donava el pit, però al nadó se n'hi ofería un altre, de la dida, que sovint resultava ser càlid i amorós.

Hi ha moltes coses que no sabem i que hem de tornar a "*mirar de nou*" per trobar-hi respostes. La nostra societat és canviant i les noves organitzacions familiars en aquests darrers més o menys cinquanta anys ens han conduït a un canvi qualitatiu en la criança dels fills. El treball de la dona i dels avis/àvies obliga els nadons a sortir de la llar més aviat. Apareixen les

guarderies o llars d'infants. La societat pren consciència de la necessitat de tenir cura adequada dels nadons i es regulen els centres i es demana formació especialitzada a les seves mestres. Al començament algunes, podríem dir "guarderies," s'anomenaven *parkings* i, com amb els cotxes, els bebès s'hi deixaven per hores.

En la família d'avui, sobretot a les ciutats, no sempre hi trobem avis, sovint perquè encara són prou joves per treballar, ser independents i viure sols. Fins fa pocs anys, quan els pares esdevenien vells els fills els portaven a casa i tenien cura d'ells fins que arribava la mort. Els nens vivien en contacte amb dues generacions, la dels pares i la dels avis, amb tota la riquesa que això comporta. No em refereixo només a la "saviesa que tenen els avis" per ser vells i haver viscut més, cosa poc valorada en aquests moments i fins i tot discutible, sinó també perquè vivien l'experiència del que comportava envellir, del dolor, la malaltia i la mort. En definitiva, experiències que la major part dels nostres nens no tindran.

Avui, en general, la majoria dels avis que no poden seguir vivint sols i no tenen prou solvència econòmica per ser atesos a la seva pròpia llar, van a llars de la tercera edat on, amb sort, els néts els veuran una estona els caps de setmana i per vacances, cosa que no és el mateix que créixer al seu costat i veure'ls morir.

No és el meu propòsit fer un estudi sobre la situació social de la família; apuntava aquests comentaris per marcar la importància d'observar els bebès i les seves relacions dins del marc de les diferents famílies actuals, de les quals encara tenim poca experiència. Com viuran els nens les separacions? Què representa en aquest moment el deslletament, aquell primer dol del poema? Potser ja no serà el primer dol, si els arriba a vora els dos anys o més?

L'observació de nadons és un camí per tractar de saber més, de conèixer més sobre els nadons i la seva evolució.

El primer contacte: Inici de l'observació, amb els pares

L'observador tractarà de contactar amb els pares a través de persones que no estiguin vinculades directament amb ell; un company de feina, un metge, un amic d'un amic. Quan més allunyat de l'intermediari sigui l'observador, menys interferències hi haurà.

És preferible tenir l'entrevista amb la parella de pares abans del part. Demanem la presència d'ambdós pares perquè quedi clar que és amb els dos "pares" amb qui volem contactar i obtenir el consentiment i l'acord, que no pretenem fer una observació on sols la mare sigui important, o com si fos sols una cosa de la mare i l'observador. Tots dos membres de la parella són importants i ho són els seus diferents rols.

L'observació comença en el primer moment que establim contacte amb els pares, que pot ser la trucada telefònica amb què acordem l'entrevista, perquè la relació s'estableix des del primer moment.

Hem de tenir present que el fet de realitzar l'observació, en presència de la persona o relació observada i en el seu ambient, fa inevitable que es desenvolupi una forma de relació, la que sigui. L'observació que pretenem, per tant, resulta complexa, perquè no es tracta de veure l'objecte aïllat o independentment del seu entorn i de les seves altres relacions, sinó dins del context i en relació al context on es mou. El fet que el nadó i la interacció mare-bebè (l'home o les relacions humanes) siguin de la mateixa naturalesa que l'observador, si bé per una part la facilita també és font d'errors i falses interpretacions, tant perquè l'observador es deixi portar per les emocions que l'observació desvetlla, com perquè es projecti i confongui amb l'objecte observat.

L'observació comença amb el primer contacte personal o telefònic amb els pares, perquè rebem informacions que ens porten a imaginar quelcom de la persona amb qui es parla o que ens rep.

Pot servir d'exemple un fragment d'un cas en què el contacte es va establir amb els pares abans del part i a través d'un professional en contacte amb la mare.

Responent a la demanda del professional, la mare va deixar un missatge al telèfon de l'observador perquè aquest li truqués; quan ho va fer li va respondre el pare.

L'observador s'identifica i li diu que la seva dona (la mare) li ha deixat un missatge responent al seu interès per poder observar un bebè durant el primer any de vida. El pare manifesta saber de què es tracta i passa el telèfon a la mare.

M.- Hola (amb marcat accent andalús). Sí, ja em va dir XX que volies fer un estudi de la relació mare-bebè.

L'observador respon que més aviat es tracta del seu interès per observar un nadó durant el primer any de la seva vida.

La mare diu amb certa sorpresa que llavors XX l'hi ha dit malament, perquè li va dir que havia pensat en ella perquè segur que acceptaria, degut a la seva professió (està vinculada amb nens).

L'observador li proposa veure's amb ella i el marit per parlar-ne i explicar-los en què consisteix l'observació.

La mare es mostra disposada i l'informa que ja té un nen de dos anys i mig i que ja saben que ara espera una nena. "És igual, no?", pregunta, i afegeix que ella ja té 42 anys.

L'observador diu que bé i la mare respon: "Quan quedem? Perquè tinc una panxa molt grossa, surto de comptes d'aquí a poc, però podria tenir-lo ara mateix perquè estic que ja no puc més".

La primera cosa que recull l'observador és el marcat accent andalús de la mare, i és d'aquesta manera com ha començat a prendre identitat en la seva ment. Li ha dit també que XX li havia explicat que "*volia fer un estudi de la relació mare-bebè*". L'observador ha precisat que es tracta *d'observar l'evolució del bebè*, cosa que probablement fa sentir a la mare que ha perdut protagonisme. XX havia dit que *havia pensat en ella perquè creia que diria que sí degut a la seva professió*. La mare ha sentit que XX l'havia escollida en funció d'una qualitat pròpia, la de la professió, i què per això havia passat davant d'altres possibles mares. L'observador ha posat l'accent a *observar el nen* i no fa cap comentari sobre la professió de la mare, cosa que li fa sentir que perd protagonisme. No obstant això la mare es mostra *disposada a acceptar*. Quan l'observador li proposa quedar per a una entrevista amb el seu marit, la mare informa que té una criatura de dos anys i mig i que ella en té 42, afegint un "*És igual, no?*".

Crec que la mare li ha parlat de les dues coses que en aquest moment la inquieten: una, *l'edat* (fa uns anys es considerava d'alt risc un embaràs més enllà dels 30 i pocs anys) i l'altra *com manegar-se amb dues criatures*. Seguirà essent apta per a l'observació?

Quan l'observador la reassegura en manifestar-se disposat a seguir amb l'observació, no importa l'edat ni que ja tingui un fill, la mare es torna a sentir valorada i afegeix que *el podria tenir ara mateix, perquè ja no pot més*.

Un altre exemple: A l'observador li han facilitat un telèfon per posar-se en contacte amb uns pares. Quan truca, la mare li diu que està programada una cesària aquella mateixa setmana i que no és possible fer l'entrevista abans del naixement, però que li expliqui de què es tracta. L'observador l'hi comenta i la mare pregunta: "*Llavors què faràs, filmaràs, prendràs notes?*". La mare s'ha mostrat preocupada per la classe de registre que l'observador pot fer. Quan l'observador li aclareix que no prendrà cap nota, que es tracta sols d'observar, de veure com va creixent el nen durant el seu primer any de vida per aprendre de l'evolució, se sent alleujada, accepta i li diu que dimarts de la propera setmana ja seran a casa i li trucarà.

En l'entrevista es comunicarà als pares que tractarem de no interferir amb la nostra presència, que facin com si no hi fóssim; acordarem l'horari i el dia de la setmana, sempre el mateix, i observarem la situació que es presenti en aquell moment, tant si el bebè dorm com si està despert. Els pares no han de fer res especial perquè nosaltres hi som.

L'observació, doncs, comença amb el primer contacte, i un cop els pares han acceptat i hem fixat els dies i hores, ens comprometem a dur-la endavant i a acompanyar-los en les vicissituds que puguin donar-se durant el primer any. Hem triat aquesta família que està disposada a acollir-nos i no deixarem l'observació encara que es donés el cas que el nen presentés en néixer alguna malformació o dificultat física o psíquica que no havia estat detectada abans.

Tractarem d'adoptar el que s'entén per una actitud psicoanalítica, no jutjant ni prejutjant, tractant de no ser intrusius ni interferir en el desenvolupament de la relació que observem. Sense memòria ni desig, per poder captar què hi ha cada vegada.

Metodologia

El mètode per a l'observació de nadons a què m'he referit té les seves regles, que per sintetitzar formularé de la manera següent:

1. L'observació es realitza en el medi natural del nen, és a dir, en la llar del nadó. Es farà en un moment en què l'infant estigui despert i en interacció amb la mare o la persona que en faci les funcions; per això es proposa el moment de l'alimentació.
2. És una observació declarada. L'observador ha obtingut el consentiment d'ambdós pares i s'ha posat d'acord amb ells per dur-la a terme.
3. És una observació regular i continuada. L'observador veurà el nen durant una hora un cop per setmana, per un període que, generalment, comprèn el primer any de vida. El dia de la setmana i l'hora seran sempre els mateixos.
4. Durant l'observació no es prenen notes ni s'utilitza cap altre mitjà d'enregistrament. L'observador tractarà d'interferir el mínim possible amb la seva presència, encara que, ben segur, produirà algun impacte en la situació; però la repetició d'aquesta observació al llarg del temps anirà fent que prengui menys importància i que es desenvolupi de manera natural.
5. L'observador no actuarà, és a dir, no farà ni dirà res que pugui interferir en el desenvolupament o en la seqüència normal de la situació. Mostrarà una actitud benvolent i amable, però alhora mantindrà la distància justa, tractant de no afavorir que es desvetllin ansietats persecutòries dels observats, encara que en alguns moments això sigui inevitable.
6. Transcripció de l'observació de la manera més fidedigna possible, fent constar allò que ha observat, descrivint allò que ha vist, i també adjuntant els sentiments que li ha provocat aquella situació, perquè aquesta pugui ser millor compresa i estudiada. La transcripció es farà immediatament després de l'observació o tan aviat com sigui possible.
7. L'anàlisi i discussió del protocol té lloc en el seminari amb el supervisor. La presentació i discussió del material de l'observació en el grup ajuda els observadors a mantenir l'actitud adequada i que puguin contenir els seus impulsos, les seves inquietuds, de manera que l'observació pugui seguir d'una manera eficient i profitosa.

A poc a poc es va veure com aquestes observacions consecutives i sistemàtiques permetien l'aparició de models de relació que eren invisibles, és a dir, que no podien ser coneguts, si només es feien observacions individuals.

A poc a poc també, els *insights* que això va proporcionar van començar a mostrar relacions que van ser importants per a la comprensió i per tirar endavant la teràpia psicoanalítica amb nens psicòtics.

Aquest mètode de treball no només era útil com a tècnica d'ensenyament, sinó que també era valuós per a la investigació, tota vegada que permetia l'aparició de models de relació que d'una altra manera no es podrien arribar a observar, relacions que no arriben al consultori ni poden per tant observar-se fora de la llar del pacient, el seu entorn natural. L'*Infant Observation* té, com ja hem dit, una aplicació en la formació dels psicoterapeutes i afegiria que, a través de l'aprenentatge per l'experiència emocional que comporta l'observació mateixa, també contribueix a l'adquisició de l'actitud analítica. L'actitud de l'observador no difereix de la que té el terapeuta a la sessió.

Què podem trobar implícit en la descripció que he fet de la metodologia?

Quant a l'*ATENCIÓ*, podem dir que l'observador ha de dirigir-la cap a l'objecte i el seu entorn. No és una atenció focalitzada cap a una cosa en concret, sinó que és una atenció oberta, una "atenció flotant", "sense memòria ni desig", dirigida al present i no tractant de buscar res en concret. És una atenció difícil de mantenir amb aquestes característiques, perquè l'observador és reclamat per estímuls tant interns com externs que el desviarien en una o altra direcció.

En relació a la *PERCEPCIÓ*, ha de percebre què està succeint. L'observació mare-nadó és una situació amb molta càrrega emocional que desvetlla molts sentiments en l'observador, activant la pròpia conflictiva més primitiva; això pot pertorbar de tal manera que la impedeixi o la dificulti. Pertorba l'observació el que es veu i també el que no es veu, és a dir, allò que l'observador li atribueix perquè l'hi projecta.

En la *TRANSCRIPCIÓ* l'observador anota el que ha observat, sense judicis ni interpretacions prèvies. Escribeu el que recorda, el que evoca del que ha percebut, si bé som conscients que allò que escriu no és una reproducció exacta del que ha succeït en la seva presència, i hem d'acceptar que sigui així perquè el record és una representació, però no la cosa en si mateixa.

Comprendre el que percebem, donar-hi forma, comporta un cert grau d'*INTERPRETACIÓ* necessari per poder comunicar-se. Donem significat, interpretem un fet d'acord amb la nostra experiència i les nostres emocions. Per a tres observadors diferents un soroll estrepitós pot ser percebut com un coet, una roda rebentada d'un cotxe o un tret.

El que l'observador descriu en el seu registre, podríem dir, és un *segon nivell d'interpretació* on s'ajunta allò que ha percebut i els sentiments i vivències que l'observació li ha desvetllat (el tret, la roda o el coet de l'exemple).

La transcripció permet prendre distància de la situació. En la discussió del seminari apareixen diferents punts de vista perquè cada membre parla des del vèrtex on s'ha col·locat, i tots aporten perspectives diverses sobre les quals treballar.

L'anàlisi dels diferents punts de vista sobre el protocol dóna lloc a un tercer nivell d'interpretació i a un coneixement més ampli.

RESUMEN

El artículo trata de la observación de bebés según el método de Esther Bick, y de su importancia tanto para comprender su evolución y el establecimiento de las primeras relaciones de objeto, como para la adquisición por parte del observador de la actitud analítica y el setting interno. Se refiere a Freud, Klein y Bion, en relación a la observación en el proceso terapéutico; y también a la importancia de la actividad de las neuronas espejo, que nos permiten hacer propias las acciones y emociones del objeto facilitando así su comprensión. Aporta algunos ejemplos de observación y finaliza con una síntesis de la metodología.

SUMMARY

This article deals with the observation of new-born babies, following the method of Ester Bick, and with the importance of this practice both in understanding the child's development and the establishment of his or her first relationships with an object, and in enabling the observer to acquire an appropriate analytical attitude and to become familiar with the internal setting. Reference is made to Freud, Klein and Bion, in relation to observation during the therapeutic process and to the important role played by mirror neurons, which allow us to identify with the emotions and actions of the other, and thus understand them better. Some examples of particular cases of such observation are provided, and the paper concludes with a synthesis of the methodology involved.

BIBLIOGRAFIA

- BICK, E. (1962). "Child analysis today". *Int. J. Psycho-Anal.*, 43, pp. 328-332
 ----- (1964). "Notes on infant observation in psychoanalytic training". *Int. J. Psycho-Anal.*, 45, pp. 558-566
 ----- (1968). "The experience of skin in early object relations". *Int. J. Psycho-Anal.*, 49, pp. 484-486
 ----- (1986). "Further considerations on the function from infant observation integrated into child and adult analysis". *Brit. J. Psychother.*, 2, pp. 292-299

- BION, W.R. (1961). *Experiences in Groups*. Londres, Tavistock Publications.
Experiencias en Grupos. Buenos Aires, Paidós, 1963
- (1970). *Attention and Interpretation*. Londres, Tavistock Publications.
Atención e interpretación. Buenos Aires, Paidós
- BRAZELTON, T. & CRAMER, B. (1990). *The Earliest Relationship. Parents, Infants and the Drama of Early Attachment*. Massachusetts, Addison-Wesley Publishing Company
- FREUD, S. (1920). Más allá del principio del placer. *O.C.*, XVIII. Buenos Aires, Amorrortu Ed.
- HUIZINGA, J. (1938). *Homo ludens*. Madrid, Alianza Ed., 2002
- IACOBONI, M. (2009). *Las neuronas espejo*. Madrid, Katz
- KLEIN, M. (1952). On Observing the Behaviour of Young Infants. In *The Writings of Melanie Klein*, Vol. III, pp. 94-121. London, Karnac Books and The Institute of Psicho-Analysis, 1993. Observando la conducta de bebés. In *Desarrollos en Psicoanálisis*, cap. VII, pp. 209-235. Buenos Aires, Ediciones Hormé, 1962
- PIONTELLI, A. (2002). *Del feto al niño*. Barcelona, Espaxs S.A.
- RIZZOLATTI, G. (2006). *Las neuronas espejo*. Barcelona, Paidós Ibérica
- SCOTTI, F. (2002). Osservare e comprendere. *Nuova serie Quaderni di Psicoterapia Infantile*, vol. 46, pp. 316 ss. Roma, Edizioni Borla S.R.L.
- STERN, D. (1977). *La primera relación madre-hijo*. Madrid, Ediciones Morata
- (1985). *El mundo interpersonal del infante*. Buenos Aires, Paidós, *Psicología profunda*